

บทที่ 6
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้พบว่า อำนาจศาลยุติธรรมในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ อาจแบ่งได้ 3 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ

1. ก่อนปี พ.ศ.2489 ซึ่งมีการใช้บังคับรัฐธรรมนูญฉบับถาวร 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 ทั้งนี้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว มิได้มีบทบัญญัติก่อตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นอำนาจพิจารณาวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวย่อมเป็นอำนาจศาลยุติธรรมตามหลักกฎหมายทั่วไป

2. หลังปี พ.ศ.2489 ซึ่งอยู่ภายใต้การใช้บังคับรัฐธรรมนูญฉบับถาวร 6 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2496, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับถาวรทั้ง 6 ฉบับ ต่างมีบทบัญญัติก่อตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น แต่ศาลยุติธรรมยืนยันว่า ศาลยังมีอำนาจตีความและวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ โดยศาลไม่ต้องส่งเรื่องไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยก่อนแต่อย่างใด ทั้งนี้อำนาจในการนี้ดังกล่าวจึงเป็นอำนาจศาลยุติธรรมอยู่ดังเดิม

3. ช่วงเวลาระหว่างการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว หรือธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับต่าง ๆ กรณีนี้เมื่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรมิได้มีบทบัญญัติก่อตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญหรือองค์กรพิเศษอื่นใดไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงต้องย้อนกลับไปหาหลักอำนาจดั้งเดิม นั่นคือศาลยุติธรรม เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีการยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว กรณีนี้จึงไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม คำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 นี้ ศาลฎีกาได้ยืนยันอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีตามหลักนิติรัฐ โดยการวินิจฉัยว่าประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 จึงใช้บังคับมิได้ ทั้งนี้ศาลฎีกาได้ยืนยันบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาในอดีต ซึ่งได้มีการวางหลักเป็นบรรทัดฐานและมีการยอมรับในผลแห่งคำวินิจฉัย

มาแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ศาลฎีกายังได้ขยายหลักเพิ่มเติมจากบรรทัดฐานในคดีก่อน ๆ ซึ่งถือว่าเป็นการวางบรรทัดฐานใหม่ที่เกิดจากคำวินิจฉัยในคดีนี้ กล่าวคือ

คำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 ยืนยันบรรทัดฐานที่ว่า

1. เมื่อคดีตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 มีประเด็นปัญหาที่ขึ้นสู่การวินิจฉัยของศาลฎีกาว่า ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 หรือไม่ ศาลฎีกาในคดีนี้ยืนยันบรรทัดฐานที่ได้มีการวางหลักจากคดีก่อน ๆ ซึ่งมีการยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เมื่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 มีได้มีบทบัญญัติก่อตั้ง “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” และกระบวนการชี้ขาดกฎหมายไว้โดยเฉพาะ เพื่อให้มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวแล้ว ศาลฎีกาย่อมมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยว่า ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ได้ตามหลักที่ว่า “ศาลเป็นผู้ชี้กฎหมาย” จึงมีอำนาจในการวินิจฉัยได้ว่า “สิ่งใด” เป็นกฎหมายหรือไม่ ซึ่งถือว่าอำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจศาลยุติธรรม ตามหลักกฎหมายทั่วไปที่มีมาแต่ดั้งเดิม และกรณีดังกล่าวก็ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักเป็นบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว

2. ศาลฎีกายืนยันบรรทัดฐานที่ว่า ศาลสามารถนำเอารัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทที่ถูกยกเลิกและสิ้นผลบังคับใช้แล้ว มาตรวจสอบบทกฎหมายลูกบทซึ่งยังมีผลใช้บังคับอยู่ได้หรือไม่ ทั้งนี้ ในคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 มีประเด็นสืบเนื่องจากการวินิจฉัยของศาลฎีกาว่า ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ทั้ง ๆ ที่ในขณะที่ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคดีนี้ ธรรมนูญการปกครองฯ ฉบับดังกล่าวถูกยกเลิกและสิ้นผลบังคับใช้แล้ว โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ศาลฎีกาในคดีนี้ยืนยันบรรทัดฐานว่า การพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาในเวลาที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ ออกใช้บังคับว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในเวลานั้น ๆ หรือไม่ เพราะถ้าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเสียแล้ว บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นก็ไม่ว่าจะนำมาบังคับใช้ได้ตั้งแต่เริ่มมีการออกบังคับใช้เป็นต้นมา แม้ในเวลาต่อมารัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้สิ้นผลในการบังคับใช้หรือถูกยกเลิกไปแล้วก็ตาม ก็หาจะมีผลทำให้บทบัญญัติของกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญตั้งแต่ต้นมีผลในการบังคับใช้ขึ้นมาได้ ดังนั้น ศาลฎีกาย่อมนำเอาบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ซึ่งถูกยกเลิกและสิ้นผลบังคับใช้ไปแล้วมาตรวจสอบประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ได้ ตามบรรทัดฐานที่ได้วางไว้แล้ว

3. การที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ย่อมมีผลใช้บังคับมิได้ ศาลฎีกายืนยันบรรทัดฐานเดิมที่ศาลฎีกาในคดีก่อน ๆ ได้วางหลักเกี่ยวกับ “ผลคำวินิจฉัย” ว่า เมื่อประกาศฯ ฉบับดังกล่าวเฉพาะข้อ 2 และข้อ 6 ซึ่งมีผลเป็นการตั้งคณะบุคคลที่มีศาลให้มีอำนาจทำการพิจารณาพิพากษา

อรรถคดีเช่นเดียวกับศาล และมีเนื้อหาเป็นการออกและใช้กฎหมายที่มีโทษในทางอาญาย้อนหลังนั้น ย่อมขัดต่อ "ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย" ตามมาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 "พล" จึงเห็นว่า ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 เฉพาะข้อ 2 และข้อ 6 เท่านั้นที่ใช้อย่างมีได้ ดังนั้นการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของประกาศฉบับดังกล่าวในข้ออื่นๆ จึงมีผลใช้อย่างมีได้และไม่มีผลเสียไปอันเนื่องมาจากคำวินิจฉัยของศาลฎีกาข้างต้นไม่ เช่น การเรียกบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริงหรือส่งเอกสาร และการเข้าไปตรวจสอบสถานที่ตามข้อ 4 ตลอดจนการที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินส่งมอบทรัพย์สินให้กระทรวงการคลัง และเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ดำเนินการแก้ไขเอกสารสิทธิให้เป็นทรัพย์สินของกระทรวงการคลังตามข้อ 8 แล้ว เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินการดังกล่าวย่อมมีผลสมบูรณ์และใช้อย่างมีได้ทั้งสิ้น

โดยนัยนี้ "ผลคำวินิจฉัย" ของศาลฎีกาดังกล่าว จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าเมื่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลจะไม่นำเอาบทบัญญัติที่ศาลเห็นว่า "ใช้อย่างมีได้" เพราะเหตุขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาใช้บังคับเฉพาะแต่ในคดีนั้นเท่านั้น และย่อมมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีนั้น ๆ โดยไม่มีผลผูกพันเป็นการทั่วไป หรืออีกนัยหนึ่งไม่มีผลผูกพันบุคคลภายนอกที่มีได้เป็นคู่ความในคดีนั้นเอง ฉะนั้นการที่ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 2 และข้อ 6 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2534 จึงมิได้ทำให้การดำเนินการตามกฎหมายนั้นต้องเสียไปทั้งหมด และมีได้เป็นการทำลายประกาศ ฉบับดังกล่าวให้เสียไปทั้งฉบับด้วย

คำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 ได้ขยายหลักเป็นบรรทัดฐานใหม่ว่า

สำหรับบรรทัดฐานที่ถูกสร้างขึ้น โดยการขยายหลักเพิ่มเติมจากบรรทัดฐานในคดีก่อน ๆ นั้น ปรากฏว่าในคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 ศาลฎีกาได้ขยายหลักเพิ่มเติมเกี่ยวกับอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญว่า แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ได้มีบทบัญญัติก่อตั้งและกำหนดให้มีองค์การพิเศษในการพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ เช่น "คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ" ก็ตาม แต่ศาลฎีกาในคดีนี้เห็นว่า ถ้ามีปัญหว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ กรณีดังกล่าวก็จะไม่ใช่อำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด หากยังเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวเช่นเดิม โดยถือว่าเป็นอำนาจจากฐานตามหลักกฎหมายทั่วไป บรรทัดฐานนี้ได้รับการขยายและยืนยันโดยคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 เป็นคดีแรก

หลักบรรทัดฐานที่ได้รับการยืนยันและถูกขยายหลักขึ้นใหม่ ในคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 นี้ จึงควรค่าแก่การพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในแง่ความพยายามของศาลยุติธรรมต่อการยืนยันอำนาจ ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 โดยอาศัยเหตุผลทางนิติศาสตร์อย่างน่ารับฟัง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การที่ศาลฎีกายกประเด็นการพิจารณาเรื่องประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย หรือการยกประเด็นเกี่ยวกับสิทธิ

เสรีภาพและอำนาจศาลยุติธรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นการโยงหลักการเกี่ยวกับ "ประเพณีการปกครอง ประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย" ไปสู่หลัก "วิธีพิจารณาความ" เรื่องอำนาจศาลยุติธรรม และจากนั้นจึง โยงเข้าสู่หลัก "ความเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐธรรมนูญ" ซึ่งบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นใดจะต้องอยู่ภายใต้ เงื่อนไขที่จะต้องถูกตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น และประการสำคัญก็คือ คำวินิจฉัยฉบับนี้ยัง แสดงให้เห็นถึงหลักในการ "ตีความ" และ "วินิจฉัยชี้ขาดคดี" ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในทางที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างชัดเจน และถ้าศาลยุติธรรมจะมีบทบาทดังกล่าวมากขึ้นและอย่างเปิดเผยเช่นเดียวกับกรณีนี้ ก็เท่ากับว่าสังคมไทยจะมีหลักประกัน ซึ่งเกี่ยวโยงถึงระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ในองค์กรตุลาการเพิ่มขึ้น และที่สำคัญก็คือ การที่คณะปฏิวัติรัฐประหารจะใช้อำนาจเข้ายึดอำนาจทางการเมือง การปกครองนั้นก็อาจทำได้ หากแต่จะต้องเผชิญกับคดีความในศาลยุติธรรมหลายต่อหลายข้อหาไปพร้อมกัน จึงเท่ากับเป็นการ (ปราบ) ปราบการปฏิวัติรัฐประหารไม่ได้โดยปริยายด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

การอ้างอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 913/2536 นั้น ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันระหว่างศาลยุติธรรมและคณะตุลาการ รัฐธรรมนูญ ซึ่งเกี่ยวโยงถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในบางกรณี นอกเหนือไปจากปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบในเรื่องความเชี่ยวชาญพิเศษของตัวบุคคลของผู้พิพากษา ซึ่งทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัย คดี หรือปัญหาด้านกระบวนการและวิธีพิจารณาคดีที่มักจะถูกหยิบยกขึ้นโต้แย้งความไม่เหมาะสมของศาล ยุติธรรมเสมอ ๆ แม้จะมีการยอมรับใน "ผลคำวินิจฉัย" ก็ตาม เช่นเดียวกับข้อโต้แย้งในเรื่ององค์ประกอบ ของตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งและการขาดความต่อเนื่อง รวมทั้งการเป็นองค์กรกึ่งการเมืองของคณะตุลาการ รัฐธรรมนูญ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นโต้แย้งเสมอเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้เมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการใช้อำนาจ ในการ ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว ย่อมมุ่งหมายที่จะพิทักษ์และคุ้มครองไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน อันเป็นเป้าหมายที่แท้จริงในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้น นอกเหนือไปจากปัญหาความขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันดังกล่าว จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้เฉพาะในบางกรณีและเป็นเพียงปรากฏการณ์เล็ก ๆ ท่ามกลางปรากฏการณ์รวมในทางการเมืองการปกครอง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการใช้อำนาจควบคุมกฎหมายมิ ให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยภาพรวมด้วย

ปัญหาดังกล่าวสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง เพื่อแสวงหารูปแบบและกระบวนการหรือ วิธีการที่ดีที่สุด โดยสอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมไทยได้ ในเมื่อสังคมไทยมีอาจปฏิเสธการใช้อำนาจของ ศาลยุติธรรมในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ และขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญฉบับ ถาวรทุกฉบับก็ได้มีบทบัญญัติก่อตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้มีอำนาจดังกล่าวอีกองค์กรหนึ่งควบคู่กันไป ด้วย ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้การใช้อำนาจระหว่างองค์กรทั้งสอง ซึ่งอาจเกิดความขัดแย้งและไม่ลงรอยกัน

เรื่องขอบเขตอำนาจที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต จึงควรกำหนดขอบเขตอำนาจของทั้งสององค์กร เพื่อให้มีความชัดเจน ดังนี้

“ศาลยุติธรรม” ควรมีอำนาจเฉพาะแต่กรณีที่มีปัญหาว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ที่ถูกยกเลิกและสิ้นผลบังคับใช้แล้วเท่านั้น กรณีดังกล่าวรวมถึงการพิจารณาวินิจฉัยว่าประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติรัฐประหารฉบับต่าง ๆ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ด้วย

“คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” ควรมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีมีปัญหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ได้ก่อตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเท่านั้น

การกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจเช่นนี้ ก็เพื่อก่อให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างองค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งสอง ซึ่งสามารถขจัดปัญหาความขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันในการใช้อำนาจได้ แต่ในขณะเดียวกันไม่ว่าจะเป็น “ศาลยุติธรรม” หรือ “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ” ก็ตาม ก็จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้น ไม่ว่าผลคำวินิจฉัยจะออกมาอย่างไรก็ตาม ย่อมปฏิเสธไม่ได้ต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเสมอ จึงต้องคำนึงถึงเงื่อนไขและความจำเป็นด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย อาทิเช่น ความเชี่ยวชาญพิเศษ, คุณสมบัติของผู้พิพากษา, วิธีพิจารณาคดี ตลอดจนมาตรฐานที่สามารถตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ได้เสมอ ผลคำวินิจฉัยจึงจะเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย